

Bečki institut za međunarodna gospodarska istraživanja (WIIW)

Novi gospodarski razvoj i konkurentnost hrvatske proizvodne industrije

Sažetak izvješća

Strukturalni razvoj u hrvatskom gospodarstvu i konkurentnosti u središtu su ovog trećeg izvješća. Neka posebna obilježja vidljiva su iz usporedbe s razvojem gospodarstva ostalih zemalja srednje i istočne (CEE) kao i jugoistočne Europe (SEE). Na temelju takve usporedbe bilježi se relativno slaba proizvodnja i konkurentnost koja je u opadanju.

*Posljednjeg desetljeća u hrvatskom gospodarstvu javlja se **proces deindustrijalizacije**, zbog poremećaja uzrokovanih ratom i gubitka bivših važnih jugoslavenskih i sovjetskih tržišta. Udio industrije (tj. rudarstvo, proizvodnja, električna energija, opskrba plinom i vodom) u BDP opada. Bilježi se pad zastupljenosti proizvodnje u BDP sa otprilike 26% u 1990. na 19% u 2001., te pad udjela zaposlenosti sa 37% na 24%. Nakon godina **negativnog rasta u prvoj polovini 1990.-tih, od 1995. i 1996.** pozitivna stopa rasta bilježi se u industriji i proizvodnim djelatnostima. Stope rasta u industriji su više u odnosu na manje razvijene jugoistočne europske zemlje, ali posljednjih godina znakovito niže u odnosu na srednje i istočne europske zemlje. U 2001. godini bruto industrijski proizvod u Hrvatskoj dosegao je samo **60% od onog iz 1989.**, dok je industrijska proizvodnja CEEC-5 porasla na 115%. U 2001. proizvodnja u Hrvatskoj zaostaje na razini **od 54% iz 1989.godine.***

*Nakon dugog razdoblja stagnacije u gotovo svim granama hrvatske proizvodnje, pad proizvodnje bilježi se u svim njenim granama sve do 1995. godine. Jasni pomak bilježi se samo u **papirnoj i tiskarskoj industriji**, koja je u 2001. godini po prvi puta zabilježila blagi rast u odnosu na 1990. godinu. Ostale uspješnije grane su **transportna oprema i ostali nemetalni, mineralni proizvodi**, sa 80%.*

Po prvi puta u 2001. godini sveukupna stopa industrijske proizvodnje viša je (6.4%) u odnosu na BDP (4.1%). Isto tako to je prva godina u kojoj je industrijska proizvodnja u Hrvatskoj rasla brže (6%) od one u zemljama srednje i istočne Europe (3%). Međutim, podaci za prve mjesece 2002. godine ponovno ukazuju na sporiji rast stope industrijskog rasta u odnosu na prošlu godinu. Štoviše, zaposlenost u proizvodnim djelatnostima još uvijek je u padu, iako je udio stope zaposlenosti u proizvodnji u odnosu na stanje ukupne zaposlenosti već niži u usporedbi s ostalim tranzicijskim zemljama. Prema tome u ovoj je fazi **još uvijek prerano potvrditi kako se Hrvatska nalazi na stvarnoj prekretnici** svog industrijskog razvoja.

U strukturi hrvatske proizvodnje ističu se proizvodnja hrane i pića, koksa i naftnih proizvoda te kemikalija koji ukupno čine oko 50% dnevne proizvodnje. Glavni proizvodi su hrana i piće, tekstil i tekstilni proizvodi, osnovni metali i proizvodi iz prerađenog metala. Glavni izvoznici su transportna oprema, tekstil i tekstilni proizvodi te kemikalije zajedno sa koksom i naftnim proizvodima. Tri najveće izvozne grane u EU (15) su tekstil i tekstilni proizvodi, kemikalije te električna i optička oprema.

U usporedbi sa zemljama Europske unije i zemljama srednje i istočne Europe, struktura hrvatske proizvodnje sličnija je manje razvijenim zemljama "EU-jug" kao i Bugarskoj te Rumunjskoj, a ne naprednijim tranzicijskim zemljama. Također, po pitanju izvoza u EU(15) Hrvatska uvelike slični Bugarskoj i Rumunjskoj. U sve tri zemlje visoko je zastupljena tržišno orijentirana industrija i industrija s jakom radnom snagom. U izveznoj strukturi prema EU(15) gotovo se ne bilježe industrije orijentirane na tehnologiju.

Faktori konkurentnosti uključivo plaće, produktivnost i troškove rada, daleko su nepovoljniji nego u drugim zemljama CEEC. Troškovi proizvodnje (definiraju se kao stopa dohotka podijeljeno s produktivnosti) relativno su visoki u odnosu na druge zemlje CEES i samo su neznatno niži od onih u Sloveniji i kreću se između 67% i 96% u usporedbi s onima u Austriji. U nekim industrijama – kao što su transportna oprema, električna i optička oprema te koža i kožnati proizvodi – radni troškovi su u zapadnoj Europi već porasli, zbog čega se te industrije suočavaju s troškovnim problemima.

Među tranzicijskim zemljama Hrvatska je jedna od zemalja u kojoj je uslužna djelatnost najrazvijenija – gotovo 60% te djelatnosti čini bruto dodanu vrijednost i zapošljava 58% ukupne radne snage. U omjeru prema BDP netržišne usluge su u Hrvatskoj relativno visoko zastupljene za razliku od EU, obzirom da zemlja kao i ostala tranzicijska gospodarstva zaostaju u segmentu tržišnih usluga. Glavni nedostatak odnosi se na nižu učinkovitost i kvalitetu usluga (npr. turizam) u Hrvatskoj i dominaciju tradicionalnog uslužnog sektora u odnosu na visoko vrijedni dodatni uslužni sektor. Važnost tercijarnog sektora sve je izraženija u trgovini s inozemstvom u kojoj uslužna djelatnost, prije svega turizam, ostvaruje polovinu ukupnog izvoza. Za razliku od stalno visokog deficita u robnoj trgovini, trgovina u uslužnoj djelatnosti bilježi najveći višak u odnosu na druge tranzicijske zemlje i u 2001. godini iznosi 14.5% BDP (u Mađarskoj, koja je slijedeća, iznosi 4.2%). Samo u turizmu višak je iznosio 13.5% BDP. Osim što predstavlja važan izvor zarade u robnoj razmjeni s inozemstvom, na važnost sektora uslužne djelatnosti ukazuje i visok udio u ukupnom FDI, prije svega u segmentu transporta i telekomunikacije.

Hrvatsku trgovinu s inozemstvom obilježava ogroman i rastući deficit. Donekle pozitivna trgovinska bilanca u 1992. prerasla je u izrazito negativan položaj od oko 4.4 milijarde USD u 2001. I dok od godine 1992. izvoz oscilira na otprilike 4.4 milijarde USD, uvoz je udvostručen do 9 milijardi USD u 2001. godini. Stoga je u 2001. Hrvatska **bila u stanju izvozom grubo pokriti samo polovicu svoga uvoza**. U usporedbi sa CEEC-5 izvoz Hrvatske je među najnižim (u apsolutnim okvirima kao i udjelom u BDP), a trgovinski deficit je najveći u regiji. Ako se trgovinski deficit promatra u odnosu na BDP, statistički gledano Hrvatska je na vodećem položaju s visokim dvoznamenkastim udjelom. **Novi trgovinski razvoj i dalje obeshrabruje**, budući da je Hrvatska prošle godine i početkom 2002. doživjela daleko veći izvozni, a ne uvozni rast. Stvarni porast deviznog tečaja u posljednje tri godine jedan je od najvažnijih čimbenika kojim se objašnjava pogoršana trgovinska situacija.

Više od polovine hrvatskog izvoza odlazi u EU, pri čemu je Italija najvažniji trgovinski partner Hrvatske u 2001. godine, što je uobičajeno za SEEC. Nasuprot tome Njemačka je najvažniji izvozni partner za CEEC-5. Od polovine 1990.-tih **bivše jugoslavenske republike ponovno postaju važne za izvoz Hrvatske**. To se ne

može reći za uvoz gdje se posebno povećao udio uvoza iz Rusije (jako ovisan o cijeni nafte). Udio EU-a, koji još uvijek pokriva više od polovine uvoza, donekle je u padu. Najvažnija skupina robe u hrvatskom izvozu su strojevi i transportna oprema (29%), koja posljednjih godina bilježi jaki porast uglavnom zbog visoke, ali površne, proizvodnje u brodogradnji. Međutim, to je ujedno i glavna uvozna skupina s gotovo trećinom udjela u 2001. zahvaljujući djelomično visokom uvozu automobila. Posljedično, strojevi i transportna oprema bilježe najveći trgovinski deficit od više od 1.8 milijardi USD u 2001. godini. Primjećuje se, međutim, kako među paralelnim zemljama u toj skupini samo Češka Republika i Mađarska imaju pozitivnu trgovinsku bilancu. Među deset robnih skupina u Hrvatskoj, samo dvije, piće i duhan te kruti (nejestivi) materijal, osim goriva, bilježe donekle pozitivnu trgovinsku bilancu u 2001., iako je ona, gledano u apsolutnim okvirima, niska.

Na tržištu EU (15) izvoz hrvatskih proizvoda gubi svoju poziciju u razdoblju između 1995. i 2000., budući da su dionice na tržištu (posebno EU uvoz) pale s 0.42% na 0.26%. U tom razdoblju Hrvatska bilježi porast trgovinskog deficita s EU. Stanje se pogoršava u većini grana proizvodnje što **ukazuje na sve jače slabljenje hrvatske međunarodne konkurentnosti**. Industrijske grane, koje danas bilježe nekakav pomak na bolje, su drvna industrija i drveni proizvodi, tekstil i tekstilni proizvodi, koža i kožni proizvodi, dok su sofisticiranije grane, primjerice transportna oprema, strojevi i električna oprema u nepovoljnom položaju – iako je u razdoblju od 1995. do 2002. godine zabilježen napredak u posljednje dvije grane.

Od 1998. stopa direktnog stranog ulaganja¹ u Hrvatskoj je u porastu. U 2001. godini dotok direktnog stranog ulaganja čak je porastao na 1.5 milijarde USD. Hrvatski FDI od 6.7 milijarde USD jednak je gotovo trećini svih investicija u SEEC-7 i može se usporediti s FDI u Slovačkoj Republici. Obzirom na udio u BDP, hrvatski FDI, koji je u 2001. viši od 33%, stavlja Hrvatsku na treće mjesto u skupini CEEC-5 i SEEC-7, iza Češke Republike i Mađarske. 36% direktnog stranog ulaganja (FDI) u proizvodnju odnosi se najviše na kemikalije i druge ne-metalne mineralne proizvode. Međutim, to je najmanji udio u usporedbi s CEEC-5, Bugarskom i Rumunjskom. 30% hrvatskog

---

¹ FDI = foreign direct investment

*FDI odnosi se na sektor transporta, skladištenja i komunikacija pri čemu su glavna investiranja proizišla iz privatizacije Hrvatskog telecom-a; 19% je investirano u financijsko posredništvo. Oko **3% FDI odnosi se na sektor hotela i restorana**, što je manje nego što se moglo očekivati u zemlji s velikim turističkim potencijalom. Međutim, privatizacija u tom segmentu još nije došla u naprednu fazu (što objašnjava i niska stopa FDI), ali je vrlo važna za kvalitativni razvoj u ovom sektoru.*